

PROVOCAREA INFRAȚIUNII VERSUS COMPORTAMENTUL PROVOCATOR AL VICTIMEI

Stanislav COPEȚCHI

CZU: 343.3/7:343.988

scopetchi@yahoo.com

În literatura de specialitate se relevă: „Rolul comportamentului victimei poate fi diferit în geneza infracțiunii. Astfel, victima se poate opune actului infracțional, poate provoca (subl. *ne aparține* – n.a.), ușura comiterea infracțiunii sau poate avea un comportament neutru” [1, p.83]. În doctrină se subliniază că „victime provocatoare sunt acelea, care anterior victimizării lor au comis ceva, conștient sau inconștient, față de infractor” [2, p.21].

În limbajul legii penale, comportamentul provocator al victimei constituie circumstanță legală de individualizare a pedepsei penale în sensul atenuării acesteia. Circumstanța atenuantă nominalizată nu poate opera în ipoteza în care comportamentul provocator al victimei nu se exprimă în încălcarea unor norme legale sau morale. Un atare comportament nu poate fi catalogat drept provocator, în sensul lit.g) alin.(1) art.76 Cod penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM) [3].

În context, în literatura de specialitate autohtonă se arată: „Acțiunile care au provocat infracțiunea trebuie să fie ilegale sau imorale. Comportamentul ilegal al victimei presupune săvârșirea de către ea a oricărui act delictuos, prevăzut de lege sau de un alt act normativ (penal, administrativ, financiar, vamal, fiscal etc.). Comportamentul imoral al victimei se poate manifesta prin ofensa cinică adusă unei femei, rudelor și apropiaților vinovatului, insulta sentimentelor de patriotism, a mândriei naționale sau părintești, luarea în derâdere a defectelor fizice ale vinovatului, reproșul cinic de infidelitate conjugală și prin alte acțiuni cu caracter ofensator și de batjocură” [4, 13]. Se mai subliniază că „acțiunile ilegale și imorale ale victimei trebuie să constituie cauza care a provocat săvârșirea infracțiunii de către vinovat” [4, p.13].

Provocarea infracțiunii, ca și concept, trebuie deosebită de circumstanța atenuantă „ilegalitatea sau imoralitatea acțiunilor victimei, dacă ele au provocat infracțiunea” înscrisă la lit.g) alin.(1) art.76 CP RM.

Ab initio, consemnăm că provocarea infracțiunii implică prezența unei persoane (de regulă, a unui agent al statului) care incită o altă persoană să săvârșască o infracțiune cu scopul adunării probelor necesare și tragerii ulterioare la răspundere penală. Circumstanța atenuantă sus-indicată însă presupune existența unui comportament provocator din partea victimei.

Deci în cadrul provocării infracțiunii învederăm următoarea schemă: provocatorul (agentul sub acoperire) incită persoana provocată să săvârșască o infracțiune, unde, de regulă, pe post de victimă nu apare provocatorul, ci o terță

persoană (este cazul infracțiunilor ce implică prezența victimei ca semn constitutiv). Astfel, energia persoanei provocate nu este îndreptată spre provocator.

În opoziție, în cazul circumstanței atenuante sus-indicate, tocmai persoana ce provoacă are de suferit de pe urma săvârșirii infracțiunii. În acest caz, provocatorul apare pe post de victimă a infracțiunii, iar persoana provocată – în postura de subiect al infracțiunii. Nu aceeași relație învederăm în cazul provocării infracțiunii.

Nu este exclus ca și provocarea infracțiunii să fie realizată de o persoană privată, dar sub îndrumarea agenților statului, prima figurând pe post de „victimă” a infracțiunii provocate în cadrul procesului penal (de ex., „victima” traficului de ființe umane care, a acționat sub îndrumarea și la inițiativa colaboratorilor organelor de drept în vederea „traficării sale”). Chiar și în acest caz, cele două ipoteze trebuie disociate.

În primul rând, în cazul în care operează circumstanța atenuantă consemnată la lit.g) alin.(1) art.76 CP RM se observă lipsa unei colaborări între victima infracțiunii și colaboratorii organelor de drept. Mai exact, sesizăm lipsa vreunei implicări a reprezentanților organelor de drept în comportamentul provocator al victimei. *Per a contrario*, în cazul provocării săvârșirii unei infracțiuni, este ineluctabilă o asemenea colaborare. Ține de esența provocării infracțiunii ca reprezentanții organelor de drept să coordoneze, să dirijeze activitatea provocatoare a „victimei infracțiunii”.

În al doilea rând, în cazul provocării infracțiunii, agentul statului, acționând prin intermediul unei persoane private (pretinsa victimă) urmărește colectarea unor probe în scopul tragerii la răspundere penală a persoanei provocate pentru săvârșirea unei infracțiuni create artificial.

În contrast, în cazul circumstanței atenuante sus-indicate, victima infracțiunii nu urmărește un atare scop. Tocmai de aceea, aceasta poate fi considerată o veritabilă victimă, în timp ce în cazul provocării infracțiunii, persoana provocatoare trebuie catalogată drept „victimă falsă” sau „cvasivictimă”. Aceasta devine victimă numai și numai datorită acțiunilor agenților statului de atribuire a unei asemenea calități. Metaforic vorbind, pretinsa victimă trebuie apreciată drept „momeală” în activitatea agenților statului de a ademeni potențialele persoane provocate în „capcana creată”.

În al treilea rând, dar nu mai puțin important, în cazul circumstanței atenuante nominalizate nu este înlăturată răspunderea penală. Fapta comisă sub imperiul comportamentului provocator al victimei constituie infracțiune, această împrejurare urmând a fi luată în calcul doar în procesul individualizării pedepsei penale, în calitate de circumstanță menită să atenueze pedeapsa penală. În opoziție, în cazul provocării infracțiunii de către agenții statului, faptei comise urmează a i se da o altă apreciere juridico-penală. În opinia noastră, conduita persoanei provocate nu poate fi încadrată în tiparul legii penale. În același timp, nu este exclusă angajarea răspunderii penale în privința provocatorului – cel care, în condiții ilegale, a determinat o persoană la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală [5, p.122].

Prin urmare, în această ipoteză provocatorul poate avea statut de subiect al unei infracțiuni, în timp ce în situația circumstanței atenuante consemnate la lit.g) alin.(1) art.76 CP RM o atare persoană îndeplinește rolul de victimă a infracțiunii.

Mult mai dificilă este problema delimitării celor două instituții în ipoteza în care provocatorul determină săvârșirea unei infracțiuni în privința sa de către persoana provocată. Este vorba de cazul provocării unei infracțiuni de către o persoană privată în lipsa unei colaborări între pretinsa victimă și reprezentanții organelor de drept (*i.e.* cazul în care agentul statului nu are nicio atribuție cu activitatea ilegală a provocatorului, cel din urmă acționând de sine stătător (de ex.: provocarea săvârșirii unei infracțiuni de viol etc.)).

Considerăm că, în asemenea ipoteză, criteriul hotărâtor în disocierea celor două situații juridice îl formează conținutul atitudinii psihice manifestată de provocator la realizarea activității provocatoare și, în mod special, scopul urmărit de provocator.

Astfel, dacă provocatorul urmărește colectarea unor probe cu privire la fapta săvârșită și tragerea ulterioară a persoanei provocate la răspundere penală, cele comise constituie o veritabilă provocare a infracțiunii. Dacă provocatorul nu a urmărit un asemenea scop, cele comise urmează a fi încadrate în baza art.171 CP RM (violul) cu reținerea la individualizare a circumstanței atenuante prevăzută la lit.g) alin.(1) art.76 CP RM.

Observăm că în funcție de scopul urmărit de provocator acesta îndeplinește un rol juridic sau altul. În prima situație, provocatorul poate apărea pe post de subiect al infracțiunii prevăzute la lit.c) alin.(2) art.311 CP RM (normă care stabilește răspunderea penală pentru denunțarea falsă sau plângerea falsă însoțită de crearea artificială a probelor acuzatoare). În cea de-a doua situație, provocatorul apare pe post de victimă a infracțiunii specificată la art.171 CP RM.

În aceeași manieră, provocarea infracțiunii trebuie deosebită de comportamentul provocator al victimei drept semn al componenței de infracțiune. Așadar, subliniem că, în unele cazuri, comportamentul provocator al victimei poate apărea pe post de semn constitutiv în cadrul unor componente de infracțiune concrete. De exemplu, în cazul omorului săvârșit în stare de afect (art.146 CP RM), comportamentul provocator al victimei apare pe post de semn constitutiv. Mai exact, așa cum se desprinde din textul normei de incriminare sus-enunțate, este necesar ca lipsirea de viață să fi fost provocată de actele de violență sau de insultele grave, ori de alte acte ilegale sau imorale ale victimei. De fapt, criteriile de delimitare sunt similare cu cele reliefate pe marginea disocierii provocării infracțiunii de circumstanța atenuantă înscrisă la lit.g) alin.(1) art.76 CP RM, aceasta deoarece spre deosebire de circumstanța atenuantă enunțată, comportamentul provocator al victimei în conținutul unor sau altor componente de infracțiune apare pe post de semn constitutiv, semn care, *grosso modo*, conferă grad prejudiciabil redus infracțiunii. În rest, valențele juridice pe care le comportă cele două forme ale provocării (ca semn constitutiv și ca circumstanță atenuantă) sunt similare.

În fine, atât provocarea infracțiunii, cât și împrejurarea „ilegalitatea sau imoralitatea acțiunilor victimei, dacă ele au provocat infracțiunea” (în calitate de circumstanță atenuantă înscrisă la lit.g) alin.(1) art.76 CP RM sau de semn constitutiv în conținutul unor componente concrete de infracțiune) trebuie deosebite de ipoteza *provocării comportamentului ilegal sau imoral al victimei*.

S-ar părea că în cel din urmă caz comportamentul ilegal sau imoral al victimei nu poate fi catalogat drept unul provocator, întrucât acesta a fost determinat de însăși conduita provocatorului (făptuitorului). Cu alte cuvinte, s-ar părea că conduita imorală sau ilegală a victimei, fiind predeterminată de conduita provocatoare a făptuitorului, nu poate constitui, la rândul său, un comportament provocator apt să genereze săvârșirea unei infracțiuni în privința sa de către provocatorul inițial (făptuitorul). Totuși, considerăm admisibil a afirma că făptuitorul a fost provocat la săvârșirea unei infracțiuni, chiar dacă *ab initio* acesta însuși a provocat victima să manifeste un comportament ilegal sau imoral. Consemnabile sunt alegațiile autoarei R.Berdilo evocate în contextul omorului săvârșit în stare de afect: „nu este exclusă posibilitatea comiterii omorului în stare de afect în timpul unei altercații (încăierări), chiar dacă altercația este provocată de către subiectul infracțiunii prevăzute la art.146 CP RM. Faptul că omorul în stare de afect este săvârșit în timpul unei altercații nu poate constitui de felul său un temei pentru a nu se aplica art.146 CP RM. În cazul în care sunt întrunite toate condițiile stabilite de acest articol, omorul în stare de afect, săvârșit în timpul unei altercații, trebuie calificat în baza art.146 CP RM” [6, p.112].

Referințe:

1. GLADCHI, Gh. Victima în dreptul penal. În: *Revista de științe penale*, anul II, 2006, p.83.
2. BULAT, I. *Victimologie și psihologia victimei*: Note de curs. Chișinău, 2013, p.21.
3. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129, republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74.
4. BRÎNZA, L. Legitima apărare și scuza provocării în lumina reglementărilor juridico-penale din România și din Republica Moldova. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr.12, p.13.
5. COPEȚCHI, S. Reflecții privind natura juridică a provocării infracțiunii. În: *Studia Universitatis Moldaviae. Seria „Științe sociale”*, 2020, nr.3(133), p.122.
6. BERDILO, R. Actele de violență ale victimei în contextul infracțiunii prevăzute la art.146 din Codul penal. În: *Studia Universitatis Moldaviae. Seria „Științe sociale”*, 2018, nr.8(118), p.112.